

УДК 911.3

Чеботарський В. А.
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНУ «ЛАНДШАФТНИЙ ОСЕРЕДОК» У ЛАНДШАФТОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Ключові слова: термін, ландшафтний осередок, осередкові процеси, система, компонент, ландшафт

Постановка проблеми. Сучасні антропогенні ландшафти Середнього Побужжя характеризується швидкими змінами структурної організації геокомпонентів, ландшафтних комплексів та взаємозв'язків між ними. Зародження на цій території першої у Східній Європі Буго-Дністерської культури (6-7 тис. років до н.е.) та подальший тривалий процес господарського освоєння зумовили докорінну перебудову натуральних ландшафтів у антропогенні. Зовнішні, в основному антропогенні, впливи на навколишнє середовище зумовлюють виникнення та формування нових ландшафтних осередків, у яких відбуваються специфічні процеси, що є часто непередбачуваними й шкідливими для природи. В основі таких осередкових процесів лежать потоки ландшафтних, екологічних, енергетичних, речовинних та інших зв'язків, які формуються між «зародком» та навколишнім середовищем.

Перспектива досліджень ландшафтних осередків є очевидною. Осередкові процеси розкривають причини та механізми різноманітних змін у ландшафтах на локальному рівні та можливість їх регіоналізації. Враховуючи індикаторне значення ландшафтних осередків та процесів, які з ними пов'язані, можна здійснювати управління технічним блоком ландшафтно-інженерних систем і запобігати виникненню різноманітних надзвичайних техногенних ситуацій та екологічним катастрофам.

Мета. Проаналізувати етимологію поняття «осередок», на основі чого обґрунтувати термін «ландшафтний осередок» та на прикладі території Середнього Побужжя охарактеризувати найтипівіші з них у гірничопромисловому підкласі антропогенних ландшафтів.

Аналіз попереднього досвіду. Основна проблема вивчення ландшафтних осередків полягає в тому, що їх дослідження розпочалися лише з другої половини ХХ століття. Перші дослідження, які стосувалися цієї проблематики викладені у працях російських географів В. С. Залетаєва [11; 12] та Н. М. Новикової [19]. У подальшому вивчення мікроосередкових процесів було продовжено науковцями Інституту водних проблем Російської академії наук [16; 17]. В Україні зазначена тематика залишається новою. Г. І. Денисик акцентував увагу на цій проблемі у контексті викладу статті «Перспективні напрями розвитку антропогенного ландшафтознавства» [9]. Окремі аспекти розвитку мікроосередкових процесів розглянув Л.І. Стефанков під час досліджень впливу водогосподарського будівництва на заплаву Південного Бугу [23; 24]. Суттєвим кроком до розробки цієї проблеми є захист дисертації М. О. Шмагельської «Мікроосередкові процеси в антропогенних ландшафтах Подільського Побужжя» [29] у 2009 році та подальша публікація монографії [8]. Однак означений спектр проблем, розглянутих у цих роботах, розкриває питання дослідження ландшафтних осередків лише з одного боку – аналіз мікроосередкових процесів. У той же час поза зором дослідників залишилися: 1) обґрунтування поняття «ландшафтний осередок»; 2) детальна розробка класифікації таких осередків; 3) розгляд специфіки мезо- та

макроосередків і процесів, які з ними пов'язані; 4) характеристика натуральних і натурально-антропогенних осередків; 5) аналіз формування та розвитку ландшафтних осередків поза межами території Поділля тощо.

Виклад основного матеріалу. Етимологія поняття «осередок» повністю не розкрита. Вірогідно, що слово походить від старослов'янського **СРЪДА** – «середина, центр; серцевина...» [22, с.621], яке трансформувалося в давньоруські «середа, середъ» й дало початок сучасному «середина» – «місце, яке знаходиться на рівній (однаковій) відстані від кінців (країв) чого-небудь» [28, с.156–157]. У мовах слов'янських народів спільнокореневими з словом «середина» є російське «середина», білоруське «сярэзіна», польське «środowisko, średni», чеське «středisko, střední», словацьке «stredisko, stredný», верхньолужицьке «srjedźina», нижньолужицьке «śředny», полабське «sredǎ», болгарське «средина», македонське «средина», сербохорватське «средина», словенське «sredina» [10].

У поясненні «Тлумачного словника живої великоруської мови» В. І. Даля (1882 р.): «Середá, средá, середина, серединка – диночка, середина, середка, середочка ж. точка (на чертѣ), черта (на плоскости) или плоскость, мнимый разрьзъ (въ толщѣ), обозначающія половину, равный раздѣлъ, или близкое отъ этого мѣсто, удаленное отъ краевъ» [26, с.180]. У цьому ж томі зустрічаємо пояснення поняття «Осерѣдок м. волжск. осерѣдышь сиб. мель на глубинѣ, на руслѣ, стрежнѣ, среди рѣки, въ видѣ подводнаго острова; внезапная, крутая мель на прямомъ пути судна. Осереді́, босередь нар. середъ, среди, посреди, на самой срединѣ, въ срединѣ, середкѣ. Осередитъ пск. угадать середку, средину...» [26, с.719]. У російській мові слово «осерѣдок» міцно закріпилося як гідрологічний термін у значенні «відокремлене від берега накопичення наносів у руслі річки у вигляді невисоких, зазвичай позбавлених рослинності, затоплених або частково оголених рухомих островів або відмілин, переважно продовгуватої, витягнутої форми» [27, с.189]. За словником української мови Б.Д. Грінченка «Осерѣдок – ... 1) Центръ, средоточіе. 2) Серцевина. ... 3) Начинка, фаршъ...» [20, с.68].

За даними сучасних тлумачних словників української мови [2, с.303; 4, с.858; 21, с.760] слово «осередок» має кілька значень: 1) місце зосередження чого-небудь; центр; 2) основа, з якої розвивається, виростає, поширюється що-небудь; 3) середовище; 4) середина, центральна частина чого-небудь; 5) місто, населений пункт, що має адміністративне, промислове, культурне значення для якоїсь місцевості, країни; 6) сукупність нервових клітин, що регулюють окремі функції організму; 7) оселя.

У контексті нашого дослідження найбільш прийнятними є 1-й, 2-й та 4-й варіанти тлумачення слова. Як бачимо з наведених трактувань, спільною основою кожного значення є те, що виділяється центральна частина об'єкту, яка зумовлює його подальший розвиток. За своєю суттю «осередок» є своєрідним початком певного процесу, який запускає «ланцюгову реакцію» до зміни периферійного середовища. Аналізуючи дані україно-російського словника, бачимо, що в російській мові україномовне поняття «осередок» трактується як «очаг» [15, с.108] у переносному значенні – «место, откуда что-либо распространяется, средоточие чего-либо» [3, с.770]. У зв'язку з цим логічним є використання російськими географами у науковій літературі термінів «микроочаги», «микроочаговые процессы» [17-20], «очаги переувлажнения» [5] тощо. Аналогічно, в свою чергу в англійських аотаціях до статей варто використовувати термін «focus» у значенні «центр, осередок».

Кожен осередок виникає у вже сформованій системі (рис. 1.А) й починає своє функціонування в її межах з «відправної точки» (апексу), яка є причиною його утворення. У різні сторони від центру до периферії спрямовуються потоки енергії,

які на своєму шляху починають змінювати систему (рис. 1.Б). Власне проявом потоків енергії виступають осередкові процеси, що проявляються по різному. На початкових стадіях розвитку вони (осередкові процеси) майже не помітні, їх прояв полягає у нестабільному функціонуванні окремих компонентів. Однак з часом, за рахунок діяльності апексу, потік енергії збільшується і система зазнає докорінних змін у зв'язку трансформацією її складових. Видозмін може зазнати як один компонент, так і кілька (рис. 1.В), все залежить від тривалості та потужності функціонування центру. Трансформація усіх компонентів призводить до перетворення усієї системи в один осередок вищого таксономічного рангу. Змінивши свою систему, осередок здатен впливати на компоненти сусідніх систем, а у окремих випадках сполучатися через потоки енергії з їх осередками. Можливий варіант, коли змінений компонент стає осередком у новій системі (рис. 1.Г). Таким чином локальний центр об'єднується у дво-, три-, багатоядерний осередок, який змінює весь навколишній простір. Своїм впливом на систему осередки можуть спричиняти або її докорінне переродження та функціонування у якісно новій формі, або занепад, відмирання та повне зникнення. Описаний хід формування та розвитку осередків не є стандартним, оскільки у будь-яким момент часу осередкові процеси можуть припинитися і осередок перестане функціонувати. Тому зовнішні втручання у хід осередкових процесів дають змогу їх зупинити або спрямувати у потрібне русло.

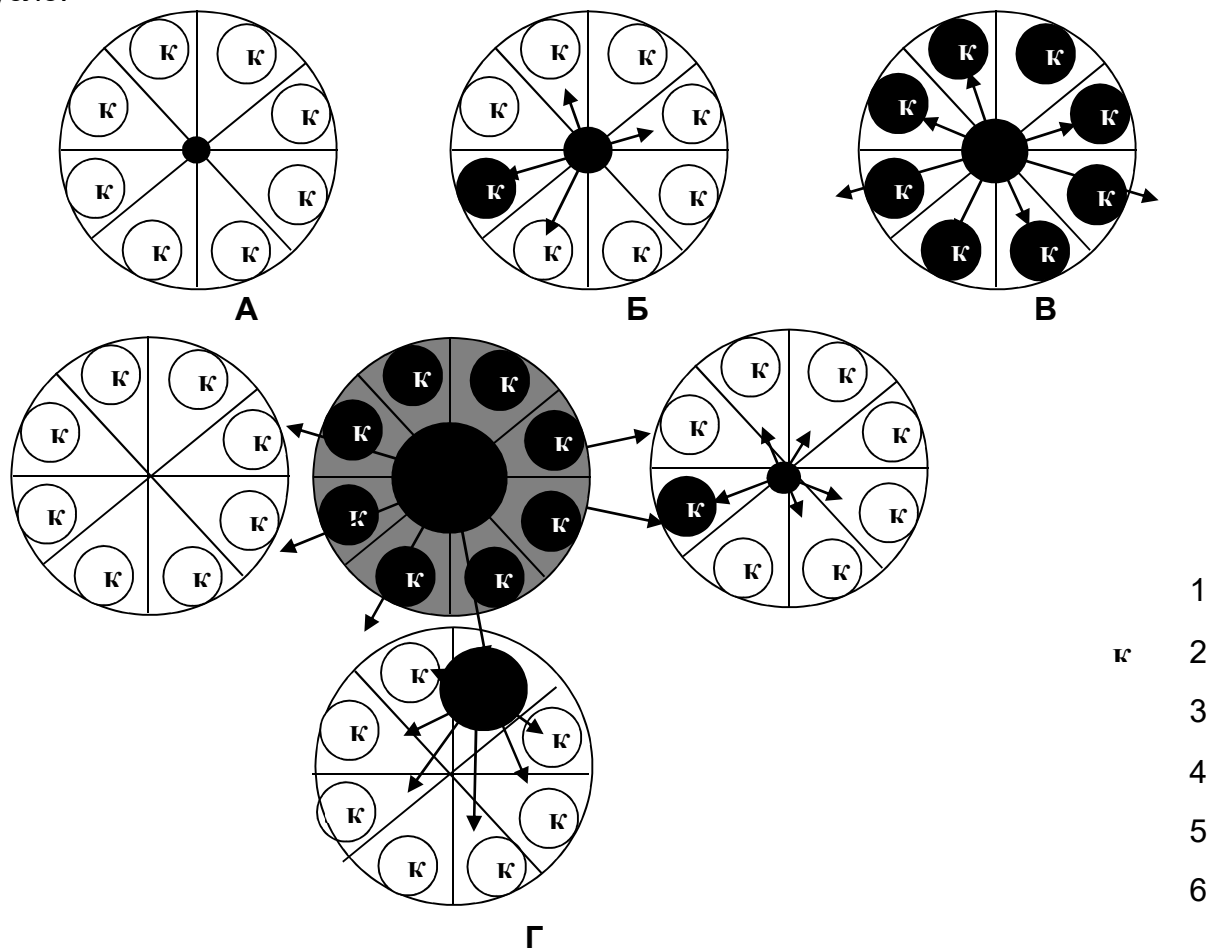

Рис. – Модельна організація розвитку осередків та осередкових процесів

А) виникнення осередку в системі; Б) зміна осередком компонентів; В) трансформація системи; Г) вплив трансформованої системи на сусідні системи з виникненням нового осередку.

1 – осередок; 2 – компонент системи; 3 – видозмінений компонент; 4 – система;
– трансформована система; 6 – потік енергії та речовини.

Запропонована модель організації розвитку осередків та осередкових процесів дає змогу проаналізувати її з погляду географії. На нашу думку доцільність використання терміну «осередок» у географічних дослідженнях назріла давно. В економічній географії подібне за змістом і значенням використовуються поняття **«промисловий вузол»** - *«зосередження на обмеженій території комплексу промислових виробництв, ряду інших галузей господарства, а також населення для найефективнішого випуску промислової продукції»* [25, с. 102] або *«блок промислових підприємств, які мають між собою виробничі зв'язки»* [1, с. 220]. Широко вживаними стали поняття «транспортний вузол», «залізничний вузол», «вузол зв'язку», «енергетичний вузол», «гідровузол» тощо. В окремих працях економіко-географічного спрямування іноді вживають терміни аналогічного звучання: «торговий осередок» [6], «промисловий осередок» [14], «навколишній осередок» [13], «осередки промислово-територіальних систем» [18]. Зазначені поняття мають традиційні значення – «центр», «місце концентрації», «точка перетину», «пункт взаємодії», які вже були розглянуті.

У фізичній географії, зокрема в ландшафтознавстві, використання терміну «осередок» пов'язане з необхідністю дослідження динаміки ландшафтів. Кожний ландшафтний комплекс функціонує та розвивається за законами природи, однак у певний момент часу всередині геокомплексу формується «точка відліку», яка здатна запустити механізм зміни його інваріанту. Якщо розглядати ландшафт як систему геокомпонентів (гірських порід, ґрунтів, водних ресурсів, біоти, рельєфу, клімату), які генетично пов'язані між собою взаємообумовленими процесами обміну речовиною та енергією, то визначення поняття «ландшафтний осередок» набуде такого змісту: **ландшафтний осередок** – *це ландшафтний комплекс локального характеру, функціонування якого дає початок процесам трансформації геокомпонентів (в першу чергу біогеоценотичного покриву) через складові ландшафтних взаємозв'язків.*

Запропоноване визначення має загальне значення й може використовуватися як для натуральних, так і антропогенних ландшафтів. Зважаючи, що в сучасних умовах господарського освоєння території України поширення набули антропогенні ландшафти, то відповідно збільшилась кількість ландшафтних осередків антропогенного походження. До **антропогенних ландшафтних осередків** варто відносити *ландшафтні комплекси, які виникли внаслідок локального впливу людини на один або більше геокомпонентів (враховуючи рослинний і тваринний світ), що дало початок докорінній зміні їх структури, динаміки, характеру процесів і призвело до трансформації маси та енергопотоків, як всередині системи, так і за її межами.*

Територію Середнього Побужжя найкраще характеризують ландшафтні осередки техногенного походження, які пов'язані з видобутком корисних копалин. Аналізуючи процеси господарського освоєння натуральних ландшафтів, логічно припустити, що формування будь-якого кар'єру (яких би значних розмірів він не був) розпочинався з удару киркою в гранітну брилу схилу або закопування лопати в піщаний алювій надзаплавної тераси. Збільшення площі та глибини розробок, накопичення відвалів розкривних порід, зміна прилеглих територій внаслідок їх заселення працівниками кар'єрів або шахт яскраво відображають зародження, формування та розвиток антропогенних ландшафтних осередків і процесів, що в них відбуваються. Для Середнього Побужжя характерні незначні за площею (від 1 до 5–10 га) мікроосередки кар'єрів. Їх особливості залежать від способів розробки; технології видобутку; гірських порід, які видобуваються; рельєфу; гідрологічного режиму та ґрунтів відпрацьованих ділянок; характеру прилеглих ландшафтів [8]. Кар'єрно-відвальні ландшафтні осередки сформувалися внаслідок видобування

корисних копалин відкритим способом. Упродовж XIX–XX ст. утворилися різновікові кар'єрно-відвальні осередки, які знаходяться на різних стадіях розвитку. Більшість з них залишилися нерекультивованими та відносяться до категорії саморегульованих. В основному формування кар'єрних осередків приурочене до схилів або надзаплавних терас річкових долин. Тераси Південного Бугу активно розробляють з метою видобування піску або глини. Це мікроосередки локального характеру, де видобуток корисних копалин відбувається хаотично, кустарним способом. Такі мікроосередки представляють собою виїмки глибиною до 2 м та діаметром 2-3 м. поблизу яких формуються насипи з верхнього шару ґрунту, які заростають заростями кропиви дводомної (*Urtica dioica* L.), лободи білої (*Chenopodium album* L.), лопуха справжнього (*Arctium lappa* L.), глоду колючого (*Crataegus oxyacantha* L.), терену колючого (*Prunus spinosa* L.) або шипшини собачої (*Rosa canina* L.). Після припинення видобування місцеве населення їх використовує як смітники, що призводить до дестабілізації екологічного стану навколишнього середовища.

Упродовж усієї течії Південного Бугу в схилах долини розташовані кар'єри з видобутку гранітів, гнейсів та графітів. Найтиповіші кар'єрно-відвальні макроосередки сформовані у межах м. Гнівані Вінницької області, м. Гайворона та смт. Завалля Кіровоградської області. На початкових стадіях функціонування гірничопромислових осередків у них активно проходить міграція мінеральної речовини. Так, у 1975 р. в результаті розмиву та обвалу свіжонасипаної частини дамби Вітавського родовища гранітів у річище Південного Бугу було винесено біля 1,5 млн. т розкривних порід. Сформований ними острів (довжиною 26 м., шириною 8 м.) розділив русло на два рукави [8]. Зростаючі потреби в корисних копалинах зумовлюють зростання площі мікроосередків, їх поглиблення, формування на суміжних територіях нових осередків відвалів тощо. Осередкові процеси продовжуються після припинення видобутку гірських порід. Колишній кар'єрний осередок в околицях с. Мигії Миколаївської області, який був приурочений до плакору та відмежовувався від заплави Південного Бугу натуральним схилом, наповнився водою за одну ніч на глибину 15 м [7]. Закинуті кар'єрні та відвальні осередки поступово заростають рудеральними видами рослин, вони формують ареали різних представників фауни, що не були характерними для цієї території раніше. Ці кар'єрно-відвальні осередки здатні до тривалого функціонування та саморозвитку, їх процеси «не затухають» інколи упродовж десятків років, навіть після зміни людиною форм їх використання.

Висновки та перспективи дослідження. Зважаючи на початкову розробку проблеми щодо функціонування ландшафтних осередків та осередкових процесів на кафедрі географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського розпочато детальні дослідження антропогенних ландшафтних осередків Середнього Побужжя». Натурні ділянки польових досліджень будуть зосереджені у межах (поблизу) таких населених пунктів Середнього Побужжя: 1) м. Вінниця, 2) м. Гнівань, 3) с. Сокилець, 4) м. Немирів, 5) м. Ладижин, 6) м. Гайсин (Вінницька обл.); 7) м. Умань, 8) с. Піківець (Черкаська обл.); 9) м. Гайворон, 10) смт. Завалля (Кіровоградської обл.); 11) м. Южноукраїнськ, 12) с. Мигія (Миколаївська обл.).

Розгляд зазначеної наукової проблеми буде здійснено в рамках вчення школи антропогенного ландшафтознавства, принципи якої були закладені Ф. М. Мільковим.

Список літератури

1. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география : понятийно терминологический словарь / Э. Б. Алаев. – М. : Мысль, 1983. – 350 с.
2. Івченко А. Тлумачний словник української мови / Анатолій Івченко. – Харків : Фоліо, 2002. – 539 с.
3. Большой толковый словарь русского языка / сост. и глав. ред. С. А. Кузнецов. – СПб. : Норинт, 2000. – 1536 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
4. Волкова Н. А. Геоэкологическая характеристика природно-территориальных комплексов современного гидроморфизма : на примере юго-восточных отрогов Донецкого кряжа : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. геогр. наук : спец. 25.00.36 «Геоэкология» / Н. А. Волкова. – М., 2005. – 25 с.
5. Денисик Г. І. Антропогенні ландшафти річища та заплави Південного Бугу : монографія / Г. І. Денисик, О. Д. Лаврик. – Вінниця : Едельвейс і К, 2012. – 210 с. – (Серія «Антропогенні ландшафти Правобережної України»).
6. Денисик Г. І. Антропогенні ландшафти Правобережної України / Г. І. Денисик. – Вінниця : Арбат, 1998. – 292 с.
7. Денисик Г. І. Мікроосередкові процеси в антропогенних ландшафтах / Денисик Г. І., Шмагельська М. О., Стефанков Л. І. – Вінниця : Едельвейс і К, 2010. – 212 с.
8. Денисик Г. І. Перспективні напрями розвитку антропогенного ландшафтознавства / Г. І. Денисик // Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия : География. – 2008. – Т. 21, № 2. – С. 53-56.
9. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / [ред. кол. : Мельничук О. С. (голова) та ін.]. – К. : Наукова думка, 2006. – Т. 5 : Р–Т. – 702 с. – (Серія «Словники України»).
10. Залетаев В. С. Анализ экологической дестабилизации природной среды как путь познания деструктивных и созидательных процессов в природно-антропогенных системах / В. С. Залетаев // Землевладение и глобальные проблемы современности. – М. : ИГ АН СССР, 1998. – С.99-101.
11. Залетаев В. С. Микроочаговые экологические кризисы как индикаторы трендов измененной среды / В. С. Залетаев // Микроочаговые процессы – индикаторы дестабилизированной среды / под ред. Н. М. Новиковой. – М. : РАСХН, 2000. – С. 8-9.
12. Кілінська К. Й. Історія становлення природничого прогнозування зміни навколишнього осередку/ К. Й. Кілінська // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія Географія. – 2003. – Вип. 6. – С. 30-35.
13. Мазур Т. М. Промислова функція у просторі великого міста – приклад Львова / Т. М. Маазур, Б. С. Посацький // Містобудування та територіальне планування. – 2008. – Вип. 31. – С. 211–222.
14. Мацько Л. І. Російсько-український та українсько-російський словник : Відмінна лексика / Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Шевчук С. В. – К. : Вища школа, 1993. – 255 с.
15. Микроочаговые процессы – индикаторы дестабилизированной среды / под ред. Н. М. Новиковой. – М. : РАСХН, 2000. – 193 с.
16. Митина Н. Н. Оценка факторов развития микроочаговых процессов дестабилизации подводных ландшафтов / Н. Н. Митина // Микроочаговые процессы – индикаторы дестабилизированной среды / под ред. Н. М. Новиковой. – М. : РАСХН, 2000. – С. 251-273.
17. Нагірна В. П. територіальна структура господарства і розселення населення: ретроспективні і сучасні реалії / В. П. Нагірна // Український географічний журнал. – 2009. – №1. – С. 36–41.
18. Новикова Н. М. К типологии гидрогенных микроочаговых процессов / Н. М. Новикова // Микроочаговые процессы – индикаторы дестабилизированной среды / под ред. Н. М. Новиковой. – М.: РАСХН, 2000. – С. 10-17.
19. Словник української мови / [ред.-упоряд. Б. Д. Грінченко]. – Київ, 1909. – Т. III. – О–П. – 506 с.
20. Словник української мови : [у 11 т.] / [ред. кол. : Білодід І. К. (голова) та ін.]. – К. : Наукова думка, 1977. – Т. 5. – Н–О. – 840 с.
21. Старославянский словарь (по рукописям X-XI веков) / ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерка, Э. М. Благова. – М. : Русский язык, 1994. – 842 с.
22. Стефанков Л. И. Влияние водохозяйственного строительства на развитие природных комплексов поймы Южного Буга : автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. геогр. наук : спец. 11.00.11 «Охрана окруж. среды и рац. использование прир. ресурсов» / Л. И. Стефанков. – М., 1996. – 28 с.
23. Стефанков Л. І. Водогосподарське будівництво і рослинність заплави Південного Бугу / Л. І. Стефанков, Н. В. Паращук // Середнє Побужжя ; за ред. Г. І. Денисика. – Вінниця : Гіпаніс, 2002. – С. 203–215.
24. Твердохлебов І. Т. Словник – довідник учителя географії : (терміни і поняття) / І. Т. Твердохлебов, М. Р. Таракчєєв ; за ред. А. В. Лагутіної. – К. : Радянська школа, 1981. – 132 с.
25. Толковый словарь живаго великорускаго языка Владимира Даля : [в 4 т.]. – Второе издание, исправленное и значительно умноженное по рукописи автора. – СПб : Изд. М. О. Вольфа,

1882. – Т. 4. – Р–Ижица. – 704 с. **26.** Чеботарев А. И. Гидрологический словарь / А. И. Чеботарев. – Л. : Гидрометиздат, 1978. – 308 с. **27.** Черных П. Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка : в 2 т. – М. : Русский язык, 1999. – Т. 2. : Панцырь – Ящур. – 560 с. **28.** Шмагельська М. О. Мікроосередкові процеси в антропогенних ландшафтах Подільського Побужжя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : спец. 11.00.11 «Констр. географія та раціон. викор. природ. ресурсів» / М. О. Шмагельська. – Чернівці, 2009. – 17 с.

Чеботарський В. А. Обґрунтування використання терміну «ландшафтний осередок» у ландшафтознавчих дослідженнях. У статті розглянуті етимологічні аспекти поняття «осередок» та обґрунтовано термін «ландшафтний осередок». Запропонована модель організації розвитку осередків та осередкових процесів. На прикладі території Середнього Побужжя охарактеризовано найтиповіші ландшафтні осередки в гірничопромисловому підкласі антропогенних ландшафтів. Запропоновано хід виконання польових робіт з дослідження ландшафтних осередків та осередкових процесів.

Ключові слова: термін, ландшафтний осередок, осередкові процеси, система, компонент, ландшафт.

Chebotarsky V. A. Rationale for the use of the term «landscape focus» in the landscape of research. In the article the etymological aspects of the concept of «focus» and the use of the term «landscape focus». A model of organization development centers and focal processes. On the example of the Medium Pobuzhzhia area characterized by the typical landscape focus in the mining classe of anthropogenic landscapes. Scheduled progress of the field work on the study of landscape focus and focal processes.

Keywords: term, landscape focus, focal processes, system, component, landscape.

Чеботарский В. А. Обоснование использования термина «ландшафтний очаг» в ландшафтоведческих исследованиях. У статье рассмотрены этимологические аспекты понятия «очаг» и обоснованно термин «ландшафтний очаг». Предложена модель организации развития очагов и очаговых процессов. На примере территории Среднего Побужжя охарактеризованы типичные ландшафтные очаги в горнопромышленном классе антропогенных ландшафтов. Запланировано ход выполнения полевых работ по исследованию ландшафтных очагов и очаговых процессов.

Ключевые слова: термин, ландшафтний очаг, очаговые процессы, система, компонент, ландшафт.

Надійшла до редколегії 17.04.2014

УДК 911.3

Берчак В. С.

*Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського*

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОЛИННО-РІЧКОВИХ ЛАНДШАФТІВ У ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ

Ключові слова: долинно-річкові ландшафти, антропогенні ландшафти, дослідження, науковці, мала річка

Наявність проблеми. Долинно-річкові ландшафти є однією із основних категорій сучасних ландшафтів, основою ландшафтно-екологічного каркасу, значення якого – оптимізація екологічного стану конкретного регіону, створюють сприятливі умови для проживання та діяльності людей, урізноманітнюють структурно-функціональну організацію довкілля. Вони потребують детального і комплексного вивчення.

Аналіз попереднього досвіду. Теоретичною основою дослідження долинно-річкових ландшафтів є праці Ф. М. Мількова (1966, 1973, 1978, 1981, 1987), В. Б. Міхно (1969, 1984, 2000, 2012), В. В. Козіна (1974, 1977), Г. І. Денисика (1985,